

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Kansen voor kinderen in de Amsterdamse kinderopvang

Fukkink, R.

DOI

[10.5117/9789463728829](https://doi.org/10.5117/9789463728829)

Publication date

2019

Document Version

Final published version

Published in

Gelijke kansen in de stad

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Fukkink, R. (2019). Kansen voor kinderen in de Amsterdamse kinderopvang. In H. van de Werfhorst, & E. van Hest (Eds.), *Gelijke kansen in de stad* (pp. 23-35). Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789463728829>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Onder redactie van Herman van de Werfhorst en Erna van Hest

Gelijke kansen in de stad

Amsterdam
University
Press

Gelijke kansen in de stad

Gelijke kansen in de stad

*Onder redactie van
Herman van de Werfhorst en Erna van Hest*

Amsterdam University Press

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het Amsterdam Centre for Inequality Studies (AMCIS).

Foto's auteurs:

Gabriël van Beusekom: door Kasia Karpinska

Henny Bos en Xavier Moonen: Universiteit van Amsterdam

Henrike Galenkamp: door Foto-Groep Hilversum

Matthijs Kalmijn: door Gerard van Hees

Maartje Raijmakers: door Jeroen Oerlemans

Alle overige auteurs: Monique Kooijmans Fotografie

Afbeelding omslag: streetartfrankey

Ontwerp omslag: Coördesign, Leiden

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6372 882 9

e-ISBN 978 90 4855 089 0

DOI 10.5117/9789463728829

NUR 740

Creative Commons License CC BY NC ND (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>)

© All authors / Amsterdam University Press B.V., Amsterdam 2019

Some rights reserved. Without limiting the rights under copyright reserved above, any part of this book may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise).

Inhoud

Voorwoord	7
<i>Geert ten Dam</i>	
1. Gelijke kansen in de stad	9
<i>Herman van de Werfhorst en Erna van Hest</i>	
Deel 1 Onderwijs	
2. Kansen voor kinderen in de Amsterdamse kinderopvang	23
<i>Ruben Fukkink</i>	
3. Diverse leerlingen, diverse competenties, diverse verwachtingen?	36
De rol van basisschoolleerkrachten in het creëren van kansengelijkheid	
<i>Lisa Gaikhorst, Sara Geven en Jan Baan</i>	
4. Het kopen van kansen: de inzet van schaduwonderwijs in de onderwijscompetitie	55
<i>Louise Elffers</i>	
5. Van compensatieonderwijs naar kansenaanpak	67
Het voorkomen van laaggeletterdheid door stimulering van taalvaardigheid	
<i>Folkert Kuiken</i>	
6. High Dosage Tutoring: een remedie tegen kansenongelijkheid in Amsterdam?	82
<i>Bowen Paulle, Joppe de Ree, Anne Kielman</i>	
7. Optimaal onderwijs voor iedereen	97
<i>Han van der Maas en Maartje Raijmakers</i>	
8. Oorzaken van schoolsegregatie in Amsterdam	110
<i>Bas van der Klaauw, Hessel Oosterbeek, Sándor Sóvágó</i>	

Deel 2 Diversiteit en sociale cohesie

9. Sociale cohesie in woonbuurten 127
Beate Volker
10. Ongelijke kansen op gezondheid: hoe krijgen we meer grip op dit complexe verschijnsel? 142
Karien Stronks, Loes Crielaard, Henrike Galenkamp, Mary Nicolaou
11. Echtscheiding, ongelijkheid en Amsterdam 161
Matthijs Kalmijn
12. Ongelijkheid in de stad op grond van seksuele en gender diversiteit: 'Ze moeten niet zo moeilijk doen' versus 'Er is toch wel iets aan de hand' 177
Henny Bos, Laurens Buijs, Gabriël van Beusekom
13. Gelijke kansen voor mensen met een licht verstandelijke beperking in Amsterdam 192
Xavier M.H. Moonen

Deel 3 Wonen en werk

14. Kansen en ongelijkheid op de Amsterdamse woningmarkt 209
Cody Hochstenbach
15. Ongelijkheid op de arbeidsmarkt van Amsterdammers 226
Paul de Beer en Thijs Bol

2. Kansen voor kinderen in de Amsterdamse kinderopvang

Ruben Fukkink

Ruben Fukkink is hoogleraar Kinderopvang en educatieve voorzieningen voor het jonge kind aan de Universiteit van Amsterdam, en lector Pedagogiek aan de Hogeschool van Amsterdam. Hij heeft (inter)nationaal gepubliceerd over kinderopvang, voor- en vroegschoolse educatie en *urban education*.

Amsterdam kent een rijke geschiedenis van diversiteit en kansen voor de diverse bevolkingsgroepen die onze hoofdstad rijk is.¹ Verscheidene plekken getuigen van een sociale stad die van oudsher kansen wil bieden aan kinderen, ook aan de allerjongsten. Op de Vinkenstraat herinnert een gevel ons aan de Vereeniging tot Verbetering der Kleine Kinderbewaarplaatsen (1869) van Femina Muller; het Frederiksplein was ooit de thuisbasis voor het Nationaal Reizend Museum voor Ouders en Opvoeders van mevrouw Sandberg (rond 1900); en op de Weteringschans stond de Proefkrecht van Dolph Kohnstamm, die de deuren opende in 1969 en in 1975 ook weer sloot. Vanuit dit historische perspectief is de Amsterdamse kinderopvang onderdeel van een rijke pedagogische *civil society* voor jong en oud. Ook de Universiteit van Amsterdam (UvA) staat midden in deze *civil society* met een Maagdenhuis voor wezen en een Oudemannenhuispoort voor de verzorging van ouderen.

In deze bijdrage staat de huidige kinderopvang centraal en de ontwikkeling van jonge kinderen in de voorschoolse periode. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat effecten van kinderopvang niet alleen zichtbaar zijn op jonge leeftijd, maar ook nog steeds aanwijsbaar zijn op latere leeftijd.² Goede kinderopvang legt zo – samen met de opvoeding in het thuismilieu, de school en de vrije tijd – een basis voor de ontwikkelkansen van jeugdigen.

Pedagogen, onderwijskundigen, ontwikkelingspsychologen en gezondheidswetenschappers onderzoeken vanuit een breed perspectief de

vroegkinderlijke ontwikkeling. In recente bio-ontwikkelingspsychologische modellen³ worden drie belangrijke pijlers van de kinderlijke ontwikkeling benadrukt die het fundament leggen voor de levens van jonge kinderen: het welbevinden van kinderen en hun sociaal-emotionele ontwikkeling (1); de cognitieve ontwikkeling (2); en het gezond opgroeien met aandacht voor beweging en gezonde voeding (3). We bespreken hieronder hoe deze drie cruciale ontwikkeldomeinen een rol spelen in (met name) de Amsterdamse kinderopvang. Vervolgens vatten we de wetenschappelijke stand van zaken samen met betrekking tot de stimulering van deze drie ontwikkeldomeinen in een kinderopvangcontext. Ten slotte vatten we de wetenschappelijke kennis over de effecten van kinderopvang per ontwikkeldomein samen met aandacht voor kritische voorspellers en voor de effecten van interventies in de kinderopvang. De brede kijk op de ontwikkeling van jonge kinderen, kritische voorspellers van de vroegkinderlijke ontwikkeling en interventies in de kinderopvang bieden aanknopingspunten voor beleid en praktijk om ook de kansen van de allerjongste kinderen in Amsterdam en daarbuiten positief te beïnvloeden.

Kansen voor jonge kinderen: het sociaal-emotionele domein als pijler

Wetenschappelijk onderzoek heeft laten zien dat kinderopvang van invloed kan zijn op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Amerikaanse publicaties hebben licht negatieve effecten gerapporteerd voor externaliserend probleemgedrag zoals leerkrachten van de basisschool dat ervaren. Echter, Noorse onderzoekers hebben weer bescheiden positieve effecten gerapporteerd voor de sociale ontwikkeling, zoals die naar voren komen in de omgang met zowel leeftijdgenoten als volwassenen. De effecten van kinderopvang op het sociaal-emotionele vlak zijn in alle studies zeer bescheiden en mogen dan ook niet klinisch worden geïnterpreteerd.⁴ De kwaliteit van de opvoeding door de ouders thuis blijkt een aanmerkelijk sterkere en meer consistente voorspeller van schoolprestaties in de basisschoolperiode. De effecten op sociaal-emotioneel vlak lijken, afgaand op buitenlands en met name Amerikaans onderzoek, relatief stabiel, en zijn nog aanwijsbaar op latere leeftijd als de kinderen naar de middelbare school gaan.

Het schaarse Nederlandse onderzoek sluit aan bij deze uitkomsten uit buitenlandse studies. Bescheiden negatieve uitkomsten, bescheiden positieve uitkomsten en 'nul-effecten' houden elkaar in evenwicht voor de kinderen die de Nederlandse kinderopvang bezoeken. Zo laat Nederlands onderzoek

gunstige effecten zien op de sociale vaardigheden van kinderen die naar de kinderopvang gaan, maar zijn er ook licht negatieve effecten gevonden, die dan met name gelden voor kinderen met een gevoelig temperament.⁵

Voorspellers in de kinderopvang

Een van de belangrijkste verbanden uit het kinderopvangonderzoek is het verband tussen de sociaal-emotionele ontwikkeling en de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang: een relatief hoge kwaliteit van de kinderopvang hangt samen met een positieve(re) ontwikkeling van het kind. Ook de kwantiteit en timing van kinderopvang (op welke leeftijd gaat een kind naar de kinderopvang?) zijn belangrijke voorspellers gebleken. De uitkomsten zijn positiever als kinderen op latere leeftijd naar de opvang gaan, frequenter gebruikmaken van de kinderopvang en bij kinderen met een makkelijker temperament. Nederlands onderzoek sluit hierbij aan. Voor een groep van kwetsbare kinderen (zeer jonge kinderen en kinderen met een moeilijker temperament) zien we dat er meer negatieve samenhangen zijn gerapporteerd voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Het gaat hier om een grotere mate van externaliserend probleemgedrag van kinderen, maar zonder dat sprake is van klinisch probleemgedrag.

Beknopte Amsterdamse context

Aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en het welbevinden van kinderen is de basis voor de kinderopvang. In de specifieke context van Amsterdam als superdiverse stad zien we binnen het brede domein van de sociaal-emotionele ontwikkeling specifieke aandacht voor het leren omgaan met culturele diversiteit. Pedagogen benadrukken vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw in de grootstedelijke context de waarde van kinderopvang als ontmoetingsplaats en ‘werkplaats’ voor sociale inclusie.⁶ Deze aandacht voor sociale inclusie sluit aan op het Verdrag van de Rechten van het Kind, UNESCO-beleidsrapporten en de Salamanca-verklaring die door diverse landen is getekend.

Segregatie ligt in een grootstedelijke context op de loer, doordat er in verschillende stadsdelen een superdiverse populatie woont. Achterstandsbeleid dat gericht is op integratie en het bieden van gelijke kansen, kan segregatie verder versterken doordat het stimuleert de zogenaamde ‘doelgroepkinderen’ bij elkaar te plaatsen. Verschillen tussen de regels voor de voorscholen en voor de reguliere kinderopvang maken het voor de praktijk ingewikkeld samen één lijn te trekken – ook na de harmonisatie van peuterspeelzalen en kinderopvang. We zien zo

in Amsterdam kindcentra met aandacht voor inclusie van diverse kinderen en hun ouders, maar ook aparte groepen voor kinderen in achterstandssituaties.

Er is unaniem overeenstemming dat uitsluiting en segregatie moeten worden vermeden, maar hoe realiseer je integratie en inclusie? In het Erasmus-project *Cities including Children* van de Hogeschool van Amsterdam (HvA), waarbij ook de gemeente Amsterdam is betrokken, zien we dat er heel verschillende antwoorden zijn op deze vraag in verschillende Europese steden. Een stad kan ervoor kiezen om alle kinderen te integreren in één universele voorziening (dus: inclusie vanaf het begin). Weer een andere keuze is om juist de jongste kinderen apart te plaatsen in een speciale groep om ze 'klaar te stomen' voor de basisschool. Dit leidt tot een interessante paradox: jonge kinderen worden eerst gesegregeerd om toe te werken naar hun integratie en inclusie. Wie goed kijkt, ziet in de praktijk ook tussenvarianten, zoals aparte groepen waar kinderen een paar uur per dag apart worden opgevangen, die onderdeel zijn van bredere kindcentra waar ze ook dagelijks samen zijn met alle andere kinderen. De praktijk in Europese steden laat zo een gemengd en complex patroon zien van zowel integratie als inclusie, maar ook segregatie – soms zelfs op één locatie.

Kansen voor jonge kinderen: het cognitieve domein als pijler

De effecten van kinderopvang op de cognitieve ontwikkeling van jonge kinderen zijn overwegend positief, met relatief veel positieve uitkomsten en nauwelijks negatieve uitkomsten. Wel zijn er 'nul-uitkomsten' gerapporteerd. De gemiddelde effectgroottes liggen bij buitenlandse *early intervention*-studies in de range van klein tot middelmatig groot.⁷ De effecten van de Nederlandse voorschool zijn vooralsnog erg bescheiden.

De effecten van kinderopvang op de cognitieve ontwikkeling zijn wel positiever voor kinderen uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status. Recent wetenschappelijk onderzoek heeft verder laten zien dat deze kinderen uit achterstandssituaties het meeste profiteren in zowel kinderopvang voor een specifieke doelgroep, zoals voorschoolse- en vroegschoolse educatie (vve), én in kinderopvang als universele voorziening.⁸ Meta-analytisch onderzoek heeft verder laten zien dat *combined programs* met zowel een *center-based* als een *home-based* component effectiever zijn dan programma's met één component.⁹ Interessant is dat het Nederlandse programma VVE-Thuis effectief is gebleken voor de taalontwikkeling van jonge kinderen.¹⁰

Het effect van kinderopvang op cognitieve maten, zoals de taalontwikkeling en latere schoolprestaties, is de helft tot een derde van gezinskenmerken, en soms nog minder. Sekse van het kind en de leeftijd, moedertaal, etnische achtergrond, opleidingsniveau en de cognitieve stimulering en sensitiviteit van de moeder, bleken in buitenlands onderzoek bijvoorbeeld sterkere voorspellers dan het bezoeken van de kinderopvang.¹¹

Beknorte Amsterdamse context

Traditioneel is er in het gelijke-kansendebat en bij achterstandsbestrijding veel belangstelling voor de cognitieve ontwikkeling van jonge kinderen en hun latere schoolloopbanen. De positieve uitkomsten uit de eerste Amerikaanse *early intervention*-studies vormen bovendien empirische ondersteuning voor de zogenaamde Heckman-hypothese, die kort samengevat stelt dat investeringen in het jonge kind zich terugverdienen. Deze hypothese heeft ook Nederlandse beleidsmakers geïnspireerd om te investeren in het jonge kind. Rond de laatste eeuwwisseling zien we, met name in de grote steden, hernieuwde aandacht om ontwikkelingsachterstanden van zogenaamde achterstandsgroepen te bestrijden met vve. De eerste landelijke vve-programma's worden rond 2000 op grote schaal ingevoerd in vve-peuterspeelzalen, ook wel voorscholen genoemd. Traditioneel is er bij vve veel aandacht voor de cognitieve ontwikkeling van jonge kinderen en hierbinnen weer voor de taalontwikkeling (zie ook hoofdstuk 5 van Kuiken in deze bundel), met name voor kinderen die opgroeien in niet-Nederlandstalige of achterstandsgezinnen met niet- of laaggeschoolde ouders.

De voorschool speelt ook vandaag de dag nog een prominente rol in het Amsterdamse gemeentebestuur. Aansluitend bij de landelijke beleidsagenda is geïnvesteerd in de structurele kwaliteit van de Amsterdamse voorscholen, met aandacht voor de professionalisering van de staf en de inzet van hbo'ers. De komende jaren wordt er – aansluitend op de landelijke agenda – geïnvesteerd in een verhoging van het aantal uren om de 'dosis' van vroegschoolse educatie te verhogen. Deze investering sluit aan op recente buitenlandse studies waarin de kwantiteit van voorschoolse educatie – naast andere voorspellers – een voorspeller bleek van de uitkomsten op kindniveau.¹² De uitdaging voor beleid en het flankerende onderzoek is om in de nabije toekomst te achterhalen of deze investeringen in kwaliteit en kwantiteit van voorschoolse educatie een verschil maken voor de kansen van jonge kinderen met een (risico op) een achterstandssituatie.

Kansen voor jonge kinderen: een gezonde leefstijl als pijler

Het onderzoek naar een gezonde leefstijl bij jonge kinderen is nog pril, maar groeit gestaag en telt op dit moment al meer dan veertig overzichtsstudies. De directe aanleiding voor deze internationale belangstelling zijn alarmerende cijfers over obesitas, ongezonde voeding en een gebrek aan beweging in het dagelijkse patroon van jonge kinderen. Zo is obesitas tussen 1990 en 2010 toegenomen met 50 procent, en wereldwijd raakt dit probleem zo'n 43 miljoen kinderen onder de 5 jaar. Kinderen met overgewicht of obesitas hebben een grotere kans op gezondheidsproblemen. Op jonge leeftijd hebben ze al vaker last van ademhalingsproblemen, een grotere kans op botbreuken, hoge bloeddruk, insuline-resistentie, en ook mentale problemen.¹³ De leeftijd van 2 tot 6 jaar is bovendien een zeer belangrijke periode voor ontwikkeling van overgewicht op latere volwassen leeftijd.¹⁴ Nadat deze feiten en cijfers op tafel kwamen, kwam de kinderopvang al snel in beeld in wetenschappelijke publicaties: kunnen we in de kinderopvang de basis leggen voor een gezonde leefstijl van kinderen?¹⁵

Internationale peilingsstudies hebben laten zien dat kinderen – anders dan aanvankelijk werd gedacht of misschien wel werd gehoopt – niet de hele dag druk bezig in de kinderopvang. Sterker, ze zijn de meeste tijd juist rustig en bewegen maar weinig. Kinderen blijken een groot deel van het programma 'bezig' te zijn met zitten, wachten, transitie en rustige activiteiten.¹⁶

Verschillende voorspellers voor een gezondere leefstijl in de kinderopvang zijn naar voren gekomen in recente overzichtsstudies. Op het niveau van het kindcentrum gaat het dan om de aanwezigheid van een buitenruimte; de grootte van de buitenruimte; een geschikte binnenruimte voor actief spel; de hoeveelheid en variatie in speelgoed; de beschikbaarheid van 'los' speelmateriaal, zoals ballen en driewielers; en uitstapjes. De staf kan een bijdrage leveren door aanwezig te zijn als kinderen een activiteit ondernemen; het stimuleren van de grove motoriek tijdens buiten spelen; ondersteuning van actief en rustig spel binnen; gelegenheden voor rustige activiteiten te verminderen. Gerichte nascholing hangt samen met positieve uitkomsten, net als op gewicht blijven en fysiek actief blijven en zich ervan bewust zijn dat men rolmodel is of kan zijn voor de kinderen.¹⁷ Het is echter belangrijk om meer inzicht te krijgen in verschillen tussen jongere en oudere kinderen en tussen jongens en meisjes.¹⁸

Effecten van interventies in de kinderopvang

De eerste interventiestudies op het relatief nieuwe terrein van gezondheidsbevordering hebben enige positieve resultaten opgeleverd. Alle auteurs

benadrukken echter ook dat de uitkomsten vooralsnog magertjes zijn en de wetenschappelijke bewijzen nog flinterdun. Sommige auteurs leggen een accent op de wisselvalligheid van de resultaten, de kleine effecten en de zwakke onderzoeksopzetten.¹⁹ Een deel van de auteurs accentueert meer de eerste positieve uitkomsten.²⁰ Ook wijst men erop dat we op dit moment meer kennis hebben over het bevorderen van actief spel dan over het bevorderen van gezond eten in de kinderopvang.²¹

Recente meta-analytische studies hebben verkend welke onderdelen van de programma's samenhangen met positieve uitkomsten voor kinderen. Programma's blijken (extra) effectief als ze werken met gestructureerde activiteiten (in plaats van pragmatische 'open' programma's), als er overdracht is door bewegings- en voedingsexperts, en als een oudercomponent is opgenomen.²²

Beknopte Amsterdamse context

In de Amsterdamse kinderopvang is er, zowel in beleid als praktijk, aandacht voor de bevordering van een gezonde leefstijl. Het is de ambitie van de gemeente Amsterdam om in 2033 alle Amsterdamse kinderen op een gezond(er) gewicht te hebben. Hiertoe is de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht (AAGG, zie Programmaplan 2015-2018) gestart in 2013, die zich, vanaf het najaar van 2015, ook richt op de voorscholen en kinderdagverblijven in Amsterdam. Deze aandacht is terecht, omdat pedagogisch medewerkers in de Amsterdamse kinderopvang steeds vaker worden geconfronteerd met overgewicht en obesitas bij peuters. Grote verschillen in BMI tussen sociaal-economische groepen zijn al op zeer jonge leeftijd zichtbaar bij Amsterdamse kinderen.²³ Zo liet de Amsterdam Born Children and their Development-studie (ABCD) zien dat kinderen van Turkse en Marokkaanse afkomst op 2-jarige leeftijd een 2 tot 3 keer hogere kans op overgewicht hebben dan kinderen van Nederlandse afkomst.²⁴

Een actueel voorbeeld uit de Amsterdamse kinderopvangpraktijk is het PreSchool@HealthyWeight-project, waarin kinderopvangorganisatie Impuls vanuit 38 voorscholen en 5 kinderdagverblijven werkt aan de bevordering van een gezonde leefstijl van peuters. De interventie uit dit project, die aansluit op de bovengenoemde succesfactoren uit de literatuur, is gericht op zowel het stimuleren van beweging als gezonde voeding. De uitkomsten van deze studie worden op dit moment onderzocht door de HvA.²⁵

Tot slot: een Amsterdamse agenda voor het jonge kind

Kinderopvang is een belangrijk opvoedmilieu waar jonge kinderen zich sociaal-emotioneel, cognitief en fysiek ontwikkelen. De recente Amsterdamse kinderopvangsgeschiedenis laat zien dat de stimulering van deze drie ontwikkeldomeinen een eigen accent vraagt. Zo is er in de Amsterdamse kinderopvang extra aandacht gekomen voor inclusie binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling, voor bestrijding van cognitieve achterstanden in voorscholen, en voor het bevorderen van een gezonde leefstijl in stads-wijken met relatief veel kinderen met overgewicht. De drie verschillende ontwikkeldoelen zijn elk even maatschappelijk relevant, en ze lijken, in de grootstedelijke context, alle drie even urgent. Vertaald naar de kinderopvang betekent dit – kort samengevat – dat kindcentra een ontmoetingsplaats moeten zijn voor jonge kinderen, waar zij zich zelfstandig en met elkaar moeten kunnen ontwikkelen tot sociaal-emotioneel sterke, cognitief vaardige en fysiek gezonde kinderen.²⁶ Dit is een maatschappelijk zeer relevante en tegelijkertijd ambitieuze opdracht – voor de kinderen zelf, maar ook voor startbekwame en stadsbekwame professionals rondom het kind.²⁷

Als we kinderen kansen willen bieden, dan is er meer dan alleen de voorschool, waarvan het bereik in Amsterdam lijkt te zijn afgenomen sinds 2018. We moeten al eerder in het kind investeren, namelijk in de eerste duizend dagen van een kind,²⁸ beginnend met opvoedingsondersteuning voor aanstaande en nieuwe ouders die effectief is voor ouder én kind.²⁹ Ook mag er geen pedagogisch gat vallen in de periode tussen het eerste jaar en de peuterperiode, oftewel de ontwikkelfase tussen consultatiebureau en voorschool. En de kinderopvang kan via de buitenschoolse opvang kinderen verder ondersteunen in een lange ontwikkellijn die doorloopt tot en met het einde van de basisschool. Van de eerste duizend dagen tot en met de basisschool, van consultatiebureau tot en met Cito-toets.

Een agenda voor kinderopvangonderzoek

In het kinderopvangonderzoek moet er – juist in een grootstedelijke context van superdiversiteit van kinderen en gezinnen – meer oog komen voor gelijke én ongelijke kansen voor kinderen. Kinderen groeien vanaf de start uit elkaar op allerlei ontwikkeldomeinen door ongelijke kansen in hun thuissituatie, in de reguliere kinderopvang en ook bij speciale programma's waarmee we investeren in jonge kinderen en hun toekomst. We weten al dat een 'one size fits all'-benadering geen gelijke kansen biedt aan alle kinderen. Maatwerk is daarom nodig (zie ook hoofdstuk 7 van Van der Maas & Raijmakers in

deze bundel). We weten echter nog onvoldoende met welke kenmerken van kinderen we rekening moeten houden als we in de voorschoolse periode effectief willen investeren in de ontwikkeling van kinderen. Kinderen met een gevoelig temperament bijvoorbeeld, ontwikkelen zich minder goed in kinderopvang van matige kwaliteit, maar ze profiteren extra van opvang van bovengemiddelde kwaliteit. En effecten van voorschoolse programma's zijn positiever als een kind 'schoolrijp' is, waar een ander kind, dat nog niet zover is, achteropraakt in hetzelfde programma. Toekomstig onderzoek moet ook duidelijk maken welke kinderen baat hebben bij de stimulering van een gezonde leefstijl, maar ook welke kinderen uit dezelfde groep helaas stil blijven staan. Nieuw onderzoek onder een superdiverse groep kinderen moet de kinderen aanwijzen bij wie we kansen laten liggen, en moet concrete handvatten bieden om ieders kansen te vergroten. Flankerend, praktijkgericht onderzoek moet ten slotte duidelijk maken hoe professionals in een multidisciplinair team de allerjongste kinderen flexibel en effectief kunnen ondersteunen in hun sociaal-emotionele, cognitieve en fysieke ontwikkeling.

Noten

1. Shorto, 2014.
2. Belsky et al., 2007; D'Onise et al., 2010; Heckmann, 2006; Lowe Vandell et al., 2010.
3. National Research Council and Institute of Medicine, 2000; Shonkoff, 2010; Shonkoff & Phillips, 2000.
4. Zachrisson et al., 2013.
5. Zie Fukkink, 2017b.
6. Zie Van Keulen & Singer, 2012.
7. Zie Fukkink, 2017b.
8. Van Huizen & Plantenga, 2018.
9. Blok et al., 2005.
10. Teepe et al., 2018.
11. Zie Barnes & Melhuish, 2017; NICHD, 2003.
12. Cash et al., 2019; Loeb et al., 2007; Shah et al., 2017.
13. Daniels, 2009; Pizzi & Vroman, 2013.
14. De Kroon, 2010.
15. Zie bijv. Eastman, 1997.
16. O'Brien et al., 2018; Truelove et al., 2018.
17. Zie Tong et al., 2016; Zhang et al., 2018.
18. Gubbels et al., 2014.
19. Zie bijvoorbeeld Mehtälä et al., 2014 en Wolfenden et al., 2016.
20. Zie bijvoorbeeld Campbell et al., 2014 en Finch et al., 2016.

21. Gubbels et al., 2014; Matwiejczyk et al., 2018.
22. Zie bijvoorbeeld Finch et al., 2016.
23. Bouthoorn et al., 2014.
24. De Hoog, 2011.
25. Toussaint et al., 2018.
26. Fukkink, 2017a.
27. Fukkink & Oostdam, 2016.
28. Roseboom, 2018.
29. Pinquart & Teubert, 2010.

Literatuur

- Barnes, J. & Melhuish, E.C. (2017). Amount and timing of group-based childcare from birth and cognitive development at 51 months: A UK study. *International Journal of Behavioral Development*, 41(3), 360-370.
- Belsky, J., Lowe Vandell, D., Burchinal, M., Clarke-Stewart, K.A., McCartney, K. & Tresch Owen, M. (2007). Are there long-term effects of early child care? *Child Development*, 78(2), 681-701.
- Blok, H., Fukkink, R.G., Gebhardt, E.C. & Leseman, P.P.M. (2005). The relevance of delivery mode and other program characteristics for the effectiveness of early childhood intervention with disadvantaged children. *International Journal of Behavioral Development*, 29(1), 35-47.
- Bouthoorn, S.H., Wijtzes, A.I., Jaddoe, V.W.V., Hofman, A., Raat, H., van Lenthe, F.J. (2014). Development of socioeconomic inequalities in obesity among Dutch pre-school and school-aged children. *Obesity*, 22(10), 2230-2237.
- Bowne, J.B., Magnuson, K.A., Schindler, H.S., Duncan, G.J. & Yoshikawa, H. (2017). A Meta-Analysis of Class Sizes and Ratios in Early Childhood Education Programs: Are Thresholds of Quality Associated With Greater Impacts on Cognitive, Achievement, and Socioemotional Outcomes? *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 39(3), 407-428.
- Campbell, F., Conti, G., Heckman, J.J., Moon, S.H., Pinto, R., Pungello, E. & Pan, Y. (2014). Early childhood investments substantially boost adult health. *Science*, 243, 1478-1485.
- Cash, A.H., Ansari, A. Grimm, K.J. & Pianta, R.C. (2019). Power of Two: The Impact of 2 Years of High Quality Teacher Child Interactions. *Early Education and Development*, 30(1), 60-81.
- Daniels, S.R. (2009). Complications of obesity in children and adolescents. *International Journal of Obesity*, 33, S60-S65.

- D'Onise, K., Lynch, J.W., Swayer, M.G. & McDermott, R.A. (2010). Can preschool improve child health outcomes? A systematic review. *Social Science & Medicine*, 70, 1423-1440.
- Finch, M., Jones, J., Yoong, S., Wiggers, J. & Wolfenden, L. (2016). Effectiveness of centre-based childcare interventions in increasing child physical activity: A systematic review and meta-analysis for policymakers and practitioners. *Obesity*, 17, 412-428.
- Fukkink, R. (red.) (2017a). *Pedagogisch curriculum voor het jonge kind*. Utrecht: Bureau Kwaliteit Kinderopvang.
- Fukkink, R. (red.) (2017b). *De Nederlandse kinderopvang in wetenschappelijk perspectief*. Amsterdam: SWP.
- Fukkink, R., Jilink, J. & Oostdam, R. (2017). A meta-analysis of the impact of early childhood interventions on the development of children in the Netherlands: An inconvenient truth? *European Early Childhood Education Research Journal*, 5, 656-666.
- Fukkink, R. & Oostdam, R. (red.) (2016). *Onderwijs en opvoeding in een stedelijke context; Van startbekwaam naar stadsbekwaam*. Bussum: Coutinho.
- Gubbels, J.S., van Kann, D.H.H., de Vries, N.K., Thijs, C. & Kremers, S.P.J. (2014). The next step in health behavior research: the need for ecological moderation analyses – an application to diet and physical activity at childcare. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11, 52.
- Heckman, J.J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312, 1900-1902.
- Helmerhorst, K.O.W., Riksen-Walraven, J.M., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., Fukkink, R.G. & Tavecchio, L.W.C. (2015). Child Care Quality in the Netherlands over the Years: A Closer Look. *Early Education and Development*, 26, 89-105.
- Huizen, R. van & Plantenga, J. (2018). Do children benefit from universal early childhood education and care? A meta-analysis of evidence from natural experiments. *Economics of Education Review*, 66, 206-222.
- Jilink, L. & Fukkink, R. (2017). Effecten van kinderopvang op het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen: Een overzicht van Nederlands onderzoek. In R. Fukkink (red.), *De Nederlandse kinderopvang in wetenschappelijk perspectief* (pp. 87-115). Amsterdam: SWP.
- Keulen, A. van & Singer, E. (2012). *Samen verschillend; Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Amsterdam: Reed Business.
- Loeb, S., Bridges, M., Bassok, D., Fuller, B. & Rumberger, R.W. (2007). How much is too much? The influence of preschool centers on children's social and cognitive development. *Economics of Education Review*, 26, 52-66.

- Lowe Vandell, D., Belsky, J., Burchinal, M., Vandergrift, N. & Steinberg, L. (2010). Do Effects of Early Child Care Extend to Age 15 Years? Results From the NICHD Study of Early Child Care and Youth Development. *Child Development*, 81(3), 737-756.
- Matwiejczyk, L., Mehta, K., Scott, J., Tonkin, E. & Coveney, J. (2018). Characteristics of Effective Interventions Promoting Healthy Eating for Pre-Schoolers in Childcare Settings: An Umbrella Review. *Nutrients*, 10, 293.
- Mehtälä, M.A.K., Sääkslahti, A.K., Inkinen, M.E. & Poskiparta, M.E.H. (2014). A socio-ecological approach to physical activity interventions in childcare: a systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11, 22.
- National Research Council and Institute of Medicine (2000). *From neurons to neighbourhoods; The science of early childhood early childhood development*. Washington, DC: National Academy Press.
- NICHD Early Child Care Research Network (2003). Does amount of time spent in child care predict socioemotional adjustment during the transition to kindergarten? *Child Development*, 74(4), 976-1005.
- O'Brien, K.T., Vanderloo, L.M., Bruijns, B.A., Truelove, S. & Tucker, P. (2018). Physical activity and sedentary time among preschoolers in centre-based childcare: A systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 15, 117.
- Pinquart, M. & Teubert, D. (2010). Effects of parenting education with expectant and new parents: A meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 24(3), 316-327.
- Pizzi, M.A. & Vroman, K. (2013). Childhood obesity: Effects on children's participation, mental health, and psychosocial development. *Occupational Therapy and Health Care*, 27(2), 99-112.
- Roseboom, T. (2018). *De eerste 1000 dagen*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Shah, H.K., Domitrovich, C.E., Morgan, N.R., Moore, J.E., Cooper, B.R., Jacobson, L. & Greenberg, M.T. (2017). One or two years of participation: Is dosage of an enhanced publicly funded preschool program associated with the academic and executive function skills of low-income children in early elementary school? *Early Childhood Research Quarterly* 40, 123-137.
- Shonkoff, J.P. (2010). Building a New Biodevelopmental Framework to Guide the Future of Early Childhood Policy. *Child Development*, 81(1), 357-367.
- Shonkoff, J.P. & Phillips, D.A. (2000). *From neurons to neighborhoods*. Washington, DC: National Academy Press.
- Shorto, R. (2014). *Amsterdam; Geschiedenis van de meest vrijzinnige stad ter wereld*. Amsterdam: Ambo|Anthos uitgeverij.
- Teepe, R.C., Molenaar, I., Oostdam, R., Fukkink, R. & Verhoeven, L. (2018). *Helping parents to enhance toddler's vocabulary development: Effects of a family literacy program*. Manuscript aangeboden ter publicatie.

- Toussaint, N., Streppel, M., Mul, S., Schreurs, A., Balledux, M., van Drongelen, K., Janssen, M., Fukkink, R. & Weijs, P. (2018). *A preschool-based intervention for early childhood education and care (ECEC) teachers in promoting healthy eating and physical activity in toddlers: Study protocol of the cluster randomized controlled trial PreSchool@HealthyWeight*. Manuscript aangeboden voor publicatie.
- Truelove, S., Bruijns, B.A., Vanderloo, L.M., O'Brien, K.T., Johnson, A.M. & Tucker, P. (2018). Physical activity and sedentary time during childcare outdoor play sessions: A systematic review and meta-analysis. *Preventive Medicine*, 108, 74-85.
- Wolfenden L., Jones J., Williams C.M., Finch, M., Wyse R.J., Kingsland M., ... Yoong, S.L. (2016). Strategies to improve the implementation of healthy eating, physical activity and obesity prevention policies, practices or programmes within childcare services. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2016, Issue 10. Art. No.: CD011779.
- Zachrisson, H.D., Dearing, E., Lekhal, R. & Toppelberg, C.O. (2013). Little evidence that time in child care causes externalizing problems during early childhood in Norway. *Child Development*, 84(4), 1152-1170.
- Zhang, Z., Pereira, J.R., Sousa-Sá, E., Okely, A.D., Feng, X. & Santos, R. (2018). Environmental characteristics of early childhood education and care centres and young children's weight status: A systematic review. *Preventive Medicine*, 106, 13-25.